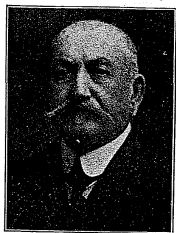

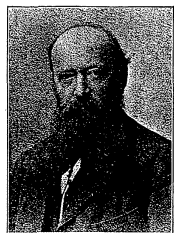
Rudolf Matzka

Leopold Balova

Jindřich Steindler

Rb. Josef Singer

trpící býti chtěli v týchž napřed povědomých místech jako oni též jinde své zdržování měli, aby jak času nynějšího, v kterém morová rána trvá, tak i budoucně vždycky i tehdy, kdyby někdy z dopuštění Božího zase morová rána rozmnožena byla, bez všelijaké jak mě tak i budoucích mých držitelů téhož panství mého Liteňského a jednoho každého člověka překážky ta mrtvá těla jich na tom jim vykázaném místě pochovávatí mohli na věčné a budoucí časy propůjčují a povolují.

Za ktercužto jim židům propůjčenou milost a za místo to jim vykázané peněz čtyřiceti zlatých real při sv. Havle leta 1680 mně odvedli a k tomu, kdyby kdo z nich neb z dětí a čeládky jejich umrouce na tom místě pochovánu býti měl, z každé hlavy totiž od dítěte, synů, dcer a čeládky po 20 k. a od člověka zletělého, hospodyně po 45 k. do důchodu téhož panství mého Liteňského vždycky dřívě, než jej zakopají, u vrchnosti, neb u správce a rychtáře téhož panství mého Liteňského ohlášení učiníce a po každé dřívě cedulku vyzdvihnouce, zaplatili a ten povinný a smluvený plat následovně vždycky nahoře položeným způsobem zapravovati, tím se placením povinni býti připověděli, s tou však při tom zvláštní paměti, kdyby někoho mimo těch nahoře oznámených a jim příslušejících na tom místě pochovávatí chtěli a ten do tohoto listu tím platem 40 kr. s nimi trpící spokojen nebyl od toho každého takového po 20 kr. a z dítěte 1 zl. a který by pak byl usedlý od starého po 3 zl. a od mladého po 1 zl. do důchodu mého skládati mají. A kdyby se pak kolyžně dopustil a na též místo bez ohlašující cedulky pochováti dal, ten pokutu do téhož mého důchodu Liteňského 10 kop mišenských odvésti povinen bude. Vedle kterýžto smlavy určitého platu, totiž těch 40 kr. napřed položených to místo jim vykázané jeden provazec dělky a druhý šifky v sobě obsahující oni vymýtli a dle libosti sobě ohraditi dání mohou, a nad ním moc bez všelijaké překážky míti budou, a že jináče o tom nijak, jak nahoře rozeepsáno jest, ode mně zdržáni býti nemají a to tímto listem utvrzují a za to dědiců a budoucích mých držitelův tohoto panství mého Liteňského žádám.

Z celkového počtu obyvatelstva nad 2% israeliti u mají tyto obce: Tmaň (2-3), Vysoký Újezd (2-1), Vinařice (2-1), Cenkov (2-3), Hostomice (2-1).

Od 1 do 2%: Běleč (1-8), Bykoš (1-8), Málkov (1-8), Srbsko (1-7), Svinaře (1-7), Bubovice (1-6), Jarov (1-5), Poučnick (1-5), Skuhrov (1-3), Beroun (1-2), Suchomasty-Borek (1-2), Trubín (1-1), Liteň (1-00); Tlustice (1-8), Věradice (1-7), Vižina (1-5), Hořovice (1-2), Osov (1-2).

Rb. E. Wedeles

Moric Novák

V ostatních obcích příslušníci israelského náboženství nedosahují ani 1% všeho obyvatelstva. Jsou to obce:

Hýskov-Stará Huť, Králův Dvůr, Loděnice, Mořina, Počaply, Sv. Jan pod Skalou, Tetín, Hlásná Třebáň; Bezdědice, Běstín, Běřín, Drozdo, Chodouň, Jince, Libomyšl, Lochovice, Nesvačily, Neumětelný, Podluhy, Praskolesy, Radouš, Zdice, Žebrák.

TETÍN.

Asi čtvrt hodinky od Berouna je jedna z nejstarších osad českých, Tetín. Vznik tvrze a osady jde až do doby prvních Přemyslovců, jmenem odvozuje se (dle pověsti) od Tety, jedné z dcer praotce Kroka a sestry Libuše. Na Tetíně bylo od nepamětných dob sídlo Židů; zde byla i náboženská obec se všemi institucemi, tedy i se synagogou, rituelní lázní, hřbitovem a obecním domem židovským, v němž byla i dlouhá léta něm. nábož. škola.

R. 1872 byla tato ž. n. o. již téměř úplně opuštěna, a velkostatkář a tehdejší zemský poslanec Jan Vojáček koupil nejen obecní dům, ale i synagogu; z níž všechen inventář byl přenesen do židovské synagogy v Berouně. Tyž pan poslanec Vojáček však po celý svůj život nedopustil, aby opuštěná synagoga byla znesvěcena k účelům světským; rovněž část obecního domu použil k účelům dobročinným a ponechal v něm až do úmrtí chudou židovskou vdovu, již i jinak velkodušně podporoval.

*

Prameny:

„Z Monografie Hořovicka a Berounska“, III. díl, společnou práci učitelstva vydal redakční kruh učitelstva za řízení okresního školního inspektora Jindřicha Juny 1929.

Dějiny Židů v Bernarticích, Veselíčku a Zběšičkách.

Zpracoval

Ladislav Kluzák, odb. učitel v Bernarticích.

Geschichte der Juden in Bernarditz, Weselitzko und Zbeshitz.

Bearbeitet von

Ladislav Kluzák, odb. učitel v Bernarticích.

BERNARTICE.

v dřívějších dobách Bernardice, jsou městy, ležící na (východním) levém břehu „Borovanského potoka“, na křižovatce státní silnice Písek—Tábor se silnicemi, jdoucími odtud do Bechyně, Milevska a Týna nad Vltavou.

Třebaže celkový povrch jižních Čech je vysoký a proti severu se sklání, jak tok Vltavy naznačuje, je okolí bernartické na této drsné náhorní planině skloněno mírně k jihu. Proto také podnebí B. jest značně mírnější, teplejší a úrodnější než ostatní kraje Táborska. To vypožorovali již dávní kočovní obyvatelé v době předhistorické a zde záhy se usazovali, jak o tom svědčí četná mohylová pohřebiště, podnes po lesích hojně se vyskytující.

O původu a založení B. není ničeho známo. Dnes má obec 216 domů a 1093 obyvatel. Obyvatelstvo zemědělné se většinou zemědělstvím. Silně byl vyvinut přemysl soustružnický, který v nynější době, pro nedostatek odbytu, rychle upadá.

Do B. stěhovali se Židé z okolních vesnic, hlavně ze Zběšiček, zvaných dřívě Malé Zběšičky, a z Veselíčka, kde byli Židé silně zastoupeni a měli i svoje žid. ghetto, jichž v B. nebylo. První židovští osadníci usadili se v B. po r. 1700. Bylo to pouze několik rodin, zatím co v okolí byly již mnohé četné Židy obývané osady. O těchto prvních osadnících nezachovalo se však žádných zpráv.

Ze B. nebyly tolik Židy osídleny svědčí i to, že nebylo zde žid. synagogy ani hřbitova. Židé z B. navštěvovali až do postavení synagogy ve Veselíčku kostel ve Zběšičkách. Tam také chodily nejdříve žid. děti do školy. Asi před osmdesáti lety vystavěli si Židé z B. a Veselíčka synagogu ve Veselíčku u okr. silnice, vedoucí od Milevska. Při tomto kostele byla pak otevřena i žid. škola, do níž chodily žid. děti z B. až do r. 1885, kdy byla zřízena po ně škola v B. Postavením synagogy ve Veselíčku odpadly B. od Zběšiček a staly se Veselíčkem samostatnou obcí, avšak pod jedním pohřebním bratrstvem. Jediný hřbitov byl ve Zběšičkách, kamž se Židé z B. i celého okolí pochovávali.

Největší příliv Židů do B. počal po r. 1850, hlavně ze Zběšiček, takže r. 1885 zřídili si bernartičtí Židé vlastní školu, která byla vydržována až do r. 1900, kdy byla zrušena a žid. děti navštěvovaly pak jediné českou obecnou školu.

V žid. škole vyučováno bylo němčině, hebrejštině a náboženství. Vyučovací jazyk byl německý. Učitel ani českého jazyka neovládal, takže veškeré vyučování bylo jen německé a mládež, školu opouštějící, němčinu mnohem lépe ovládala než češtinu, ačkoliv do české

školy v B. chodily žid. děti denně a teprve po škole do pozdního večera navštěvovaly školu německou. Do žid. školy chodily však děti mnohem pravidelněji než do české a bylo jich tam také mnohem méně, průměrně kolem dvaceti, kdežto v české škole bývalo nejméně sto dětí ve třídě. Mohly tedy býti výsledky vyučovací v oboru jazykovém na německé žid. škole mnohem lepší. Dočasný učitel na této škole byl zároveň kostelníkem, zpěvákem, kazatelem a kosterákem.

Ve veřejném životě nehráli Židé v B. v dřívějších dobách vynikající úlohy. Tu a tam byl některý v obecním zastupitelstvu, ale až v pozdějších letech, kdy mnozí z nich získávali si značnou úctu a vážnost, takže přicházeli k nim na radu i lidé z dalekého okolí.

Z důsledek života starých žid. generací mnoho nevíme. Doba tehdejší nebyla ani důsledek vývoji přízniva a pak hlavně existenční boj každé rodiny v tak chudém jihočeském kraji vyžadoval cele, aby se věnovala úměrné práci k uhájení skývy chleba, který zde se vždy těžko doboval.

S křesťany žili Židé vždy v nejlepší shodě. Dokladem toho je příznivý přátelský poměr, který se zachoval i do nejnovější doby.

O nějakých útiscích se strany vrchnosti není ničeho známo.

Hlavním zaměstnáním byl Židům od r. 1708 až do r. 1848 podomní obchod. Do r. 1708 byl podomní obchod a do r. 1848 zemědělství a řemeslo Židům zakázáno. Teprve po r. 1848 provozovali Židé v B. i řeznictví, pekařství, hostinství a krejčovství. Měli též trafiky a mnozí zaměstnávali se zemědělstvím. I řemeslníci a obchodníci mívali několik měr polí, což stěžovalo na obživu většinou četných rodin. Jiní, podnikavější, zařídili si otevřené krámy kupecké se smíšeným a strážným zbožím.

Nejstarší žid. rodiny bernartické byly Kohnů, Finků a Mautnerů. Byly to rodiny starousedlé a dnes všechny již se vystěhovaly.

Dodnes udržely se v B. pouze tři žid. rodiny: Rud. Weigl, obchodník, a Bohumír Rubín, rovněž obchodník. Každý z nich má svůj vlastní dům a pole, takže kromě obchodu zabývá se i zemědělstvím. Ve vlastním domku bydlí též Regina Hofmannová, vdova po řezníku, jejíž muž zemřel ve světové válce.

To jsou poslední žid. rodiny v B. a není již daleká doba, že j další odejdou. Jediný snad, který vytrvá, bude pan Bohumír Rubín.

VESELÍČKO

leží v soudním a politickém okrese milevském, v kraji táborském u okresní silnice, vedoucí z Milevska do Bernartic a dále do Týna n/Vlt. V obci, asi 20 mi-

nut vzdálené od stanice Veselíčko-Bránice, jest též velkostatek, který skýtá zaměstnání mnohým nejhudším rodinám. Obyvatelstvo zabývá se většinou zemědělstvím.

O původu a založení V. nezachovaly se žádné věrohodné zprávy. Dnes má obec 386 obyvatel v 78 číslech (z nichž 5 chybí). Ještě při předposledním sčítání bylo zde 450 obyvatel. Jako ve většině obcí jižních Čech, jeví se i ve V. značný úbytek obyvatelstva.

V dřívějších dobách byla obec hojně žid. osídlena. O tom svědčí již to, že zde bylo žid. ghetto, patřící k panství rytíře Nádherného, kdežto v nedalekých o mnoho větších Bernartických ghetta nebylo. Toto ghetto stávalo jistě již v letech 1726, neboť tímto rokem vyšel zákon, zakazující vrchnostem pod pokutou 1000 dukátů povolení trvalého bydliště Židům. Je však jisto, že i přes tak velikou pokutu byli Židé vrchností dále na svém panství usazováni proto, že plnuli jí z těchto osadníků značný peněžní příjem do její neustále prázdné a stále značných částek vyžadující pokladny.

Může se tedy předpokládati, že první Židé ve V. se usídlili počátkem r. 1700. Dokladem toho je i kupní smlouva o pozemku žid. hřbitova ve Zběšičkách, uzavřená r. 1750 mezi vinopalníkem Filipem Glaserem ze Srlína a rytířem Nádherným z V.

Židé byli panství osobně poddani a museli odváděti určité poplatky a hotovosti. Oproti tomu byli sedláci se svou čeledí vrchností prací povinni.

Správce panství často býval rozhodcím sporů, které se mezi Židy vyskytovaly. Případů, kdy Židé volali jinověrce, by jejich při rozhodl, bývalo málo. Obvyčejně nejstarší a nejzkušenější příslušník (později býval to rb.) rozhodoval mezi nepohodlivšími se stranami. Židé používali raději tohoto způsobu souzení již z toho důvodu, že rozsudky panské nebývaly vždycky nestranné a stávalo se často, že i nevinný octl se v rukou spravedlnosti.

V této době, kol r. 1700, neměli Židé ve V. ani své vlastní synagogy ani hřbitova. Pohřbívání bývali pravděpodobně v Bechyni a později snad též v Milevsku. O pohřebním bratrstvu není ničeho bližšího známo. Kostel navštěvovali v nedalekých Zběšičkách, kamž chodili i Židé z Bernartic a Srlína. Poněvadž cesta tato zejména starším osobám a pak hlavně v zimě byla obtížná, vystavěli si Židé z V. a Bernartic, pro které byla cesta do Zběšiček, téměř hodinu vzdálených, teprve obtížná, asi před 80 lety, tedy kol r. 1850, svoji synagogu ve V., u okresní silnice do Milevska vedoucí, která asi před 30 až 35 lety byla bleskem poškozena a trhliny ve zdi byly ještě donedávna patry. Při tomto kostele byla též místnost pro školu a byt pro učitele. Jedním z prvních učitelů na této škole byl pan Stein, otec nynějšího magistrátního rady v. v. dra Steina, pak nan Samec, otec nynějšího ředitele banky Union. Hlavními předměty na této škole byla němčina, hebrejščina a náboženství. Vyučovací jazyk byl německý. Zaznamenati sluší, že tehdejší židovští učitelé na škole ve V. byli vzornými pedagogy a velice oblíbeni, jak dokazuje tradice. Žáci jejich rádi na ně vzpomínali a vzpomínají, neboť je dobře připravili do života.

Vystavěním kostela ve V. odpadla tato obec zároveň s Bernartice od Zběšiček a obě staly se samostatnou obcí, avšak pod jedním pohřebním bratrstvem (Chevra Kadiša).

Ve veřejném životě se Židé značně uplatňovali. Od vrchností bývali s oblibou povolováni k vedení vedlejších podniků, jako plavíren, v nichž se vyráběla potaš, vinopalen ap.

S křesťany žili Židé v nejlepší shodě. Vrchností rovněž nebyli utiskováni, takže kulturně mohli se volně vyvíjet a nebylo jim činěno vážných překážek.

Hůře však bylo hospodářsky. Nouze, zvláště ke konci 17. st., byla nesnesitelná. I v pozdějších letech nebylo o mnoho lépe a každá rodina stěží ubožalva svého živobytí.

Hlavním a téměř jediným zaměstnáním byl Židům podomní obchod, který se rozmohl teprve po r. 1708, do kteréžto doby byl jim zakázán. Po r. 1848 byli ve V. usazeni i někteří židovští řemeslníci, hlavně řezníci, dále se zde usazují i hostinští a obchodníci, kteří zařídili si otevřené krámy kupecké se smíšeným zbožím. Někteří Židé mívali i trafiky. Většina těchto řemeslníků a obchodníků živila se též zemědělstvím. Každý z nich míval více méně polí a luk a choval několik kusů hovězího a vepřového dobytka.

Nejzastoupenější rodiny ve V. byly Vodičků. Dnes žijí zde ještě dvě tyto rodiny. Jedna zaměstnává se obchodem, druhá řeznictvím.

Budova veselícké synagogy byla v r. 1930 prodána p. Leopoldovi Vodičkovi, obchodníku ve V., který ji opravil a zřídil v ní byty. Ohnos, stržený za prodanou synagogu, uložěn byl v peněžním ústavě a určen na opravu hřbitova ve Zběšičkách.

Po bývalém ghettně není zde již ani památky a jen jímému účelu sloužící budova synagogy upomíná na bývalé židovské sídliště.

Ž. o. ve V. a Bernartických byla úředně rozpuštěna a zbylí členové přiděleni k ž. o. Milevska.

ZBĚŠIČKY,

zvané dříve Malé Zběšičky, leží v soudním a politickém okrese milevském, v kraji tábořském, na okresní silnici, vedoucí z Veselíčka, v pěkné poloze, vzdáleny veškerého ruchu. Obyvatelstvo této vesničky zaměstnává se výhradně zemědělstvím. Nedaleko jest obec Popovec s 13 čísly, patřící ke Z. Obě tyto vsi mají dohromady 316 obyvatel. V samotných Z. jest 47 domovních čísel. V obci jest též velkostatek, který patřival, jako velkostatek ve Veselíčku, rytíři Nádhernému. Dnes nalézá v něm zaměstnání několik nejhudších rodin z obce.

Tato malá vesnička, ukrytá oku zvědavého turisty mezi hlubokými lesy, bývala silnou židovskou haštou, odkudž stěhovali se pak Židé do Bernartic a Veselíčka, kteréžto dvě blízké obce, ač mnohem větší Z., nikdy tolik žid. obyvatelstva neměly. Ve Z. bývalo i staré žid. ghetto, stávající již před r. 1700. O životě tehdejších obyvatel nemáme věrohodných zpráv. Teprve v r. 1793 byla založena ve Z. žid. matrika, kteráž obsahuje dodatky křesťanských duchovních, sahající zpět až do r. 1778.

Ze již v první polovině 18. st. bylo ve Z. mnoho žid. rodin, svědčí i to, že r. 1750 byl vinopalníkem Filipem Glaserem od rytíře Nádherného z Veselíčka, jemuž i Z. náležely, zakoupen pozemek u Z., lesní to svah, k zřízení žid. hřbitova, který byl později zvětšen od domku, t. zv. umrlčí komory, až k lesu. Před založením tohoto vlastního pohřebiště byli zběšičtí Židé pohřbíváni pravděpodobně v Bechyni.

Tato žid. obec měla i svoji vlastní synagogu. Nejprve najala dům čp. 9 jako „obecní dům“, jehož jedna polovina sloužila za modlitebnu a ve druhé polovině byla vyučována mládež. Byla to jedna z prvních žid. škol v celém širokém okolí. Jména učitelů na této škole nejsou známa. Později žid. obec tento dům zakoupila, takže přešel celý do jejího vlastnictví. Byla to jedna z nejrázovitějších a nejkrásnějších staveb toho druhu. Budova tato byla celá dřevěná. Uvnitř byla dřevěná přepážka, rozdělující místnost na dvě oddělení — pro muže a pro ženy. Tento malý sice, ale velice vzhledný dřevěný kostelík bohužel v r. 1866 vyhořel a místo něho vystavěn byl domek, upravený pro

nový kostel. Ze stavby nového kostelíka však již sešlo, neboť se v následujících letech mnoho židovských rodin ze Z. vystěhovalo. Do tohoto původního kostelíka chodili také Židé z okolních vesnic, kde nacházelo se celkem asi 10 rodin. Chodili sem v dřívějších dobách i Židé z Bernartic a Veselíčka, až do r. 1850, kdy postavili si vlastní synagogu ve Veselíčku.

V této době bydlelo ve Z. přes 20 žid. rodin, jejichž děti byly příslušny školou do Srlína. Školy této pro značnou vzdálenost nenavštěvovaly, takže češtinu (písmo) nedobře pak ovládaly.

Domy, obydlené Židy, byly zde označovány římskými číslicemi, na rozdíl od budov, obydlených křesťany, které byly označeny číslicemi arabskými.

Ačkoliv měli Židé ve Z. většinu, žili s křesťany v úplné shodě a zasahovali činně i do rozvoje obce. Kulturně se mohli úplně volně vyvíjet a se strany vrchností nebylo jim činěno žádných překážek.

Jako v jiných obcích zaměstnávali se i zběšičtí Židé hlavně obchodem. S rancem na zádech putovali vesničku od vesničky a nabízelí své zboží. Mívali své vlastní „rayony“, a zle se bránili, chtěli-li některý nevládní konkurent do nich jim vniknouti. Někteří provozovali i řemesla, hlavně řeznictví. Později téměř každá rodina pronajala si nebo zakoupila pole a skoro všichni se pak kromě obchodu věnovali též hospodářství.

Židé neměli až do r. 1787 rodných příjmení,

toliko po otcích. Císařským patentem císaře Josefa II. byli nuceni přijmouti zavěsti a matricy založiti. Příjmení musela se však od křesťanských lišiti.

R. 1820 připomínají se ve Z. žid. rodiny: Kafků, Khonů, Finků, Rubinů, Penížků, Stránských.

V letech 1860 byla ve Z. zastoupena jména: Fink, Löwy, Hofmann, Fantl, Rosenzweig, Hartmann, Kafka, Ferda, Rubin, v okolí pak Hecht, Glaser, Klingenberg, Budlovský.

Dnes po těchto osadnících a po jejich bývalém ghettně není zde ani památky. Pouze na troskách staré synagogy zachoval se dům, který byl určen po jejím vyhoření za nový kostel, v němž bydlel žid. učitel a kde se též žid. mládež vyučovala. Majetníkem tohoto domu je dnes zedník Jan Dub.

Je to již několik desetiletí, co všichni Židé se ze Z. a okolních vesnic vystěhovali, takže zde nezůstala ani jedna rodina. Menší část se odstěhovala do Bernartic, které později také opustila, ale většina odešla do měst.

Jdete-li dnes touto úpravnou vesničkou, najdete zde ještě dosti starých pamětníků na dobu, kdy obec byla z velké části židovská. Zavedou vás i k nedalekému starému a skoro opuštěnému hřbitovu, ukrytému v idyllickém zákoutí, kde nemnoho starých náhrobků upomíná na bývalé žid. sídliště.